

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. В. В. ДОКУЧАЄВА**

Кафедра прикладної економіки і міжнародних економічних відносин

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Перший проректор
професор Р. ШЕЛУДЬКО
« 31 » серпня 2020 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ»**

Галузь знань – 10 «Природничі науки»

Спеціальність – 101 «Екологія»

Факультет захисту рослин

Харків – 2020

Робоча програма «Економіка природокористування» для здобувачів галузі знань 10 «Природничі науки», спеціальності 101 «Екологія» «26» серпня, 2020 р. ____ с.

Розробник: Кучер Леся Юріївна, канд. екон. наук, с. н. с., доцент кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин.

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин

Протокол від « 26 » серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри, д-р екон. наук, професор ХНАУ

Л. ЛОМОВСЬКИХ

«26» серпня 2020 р.

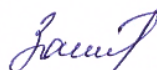
Схвалено методичною комісією факультету захисту рослин

Протокол від « 28 » серпня 2020 р. № 2.

Голова навчально-методичної комісії

факультету захисту рослин,

канд. с.-г. наук, доцент

І. ЗАБРОДІНА

© Кучер Л. Ю., 2020 р.

© ХНАУ, 2020 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань – 10 «Природничі науки»	Нормативна
Модулів – 2	Спеціальність 101 «Екологія»	Рік підготовки:
		4-й
		Семестр
Змістових модулів – 2	Освітньо-професійна програма «Екологія»	7
Загальна кількість годин – 90		Лекції
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 для самостійної роботи – 4	Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	20 год.
		Практично-семінарські
		20 год.
		Самостійна робота
		50
		Індивідуальні завдання: -
		Вид контролю: екзамен

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою курсу «Економіка природокористування» є формування у студентів сучасного економічного мислення та спеціальних знань, спрямованих на вирішення еколого-економічних проблем, формування умінь і навичок визначення й аналізу економічної ефективності впровадження природоохоронних заходів та оцінки економічних збитків, що їх завдає народному господарству забруднення окремих компонентів природи.

Завдання навчальної дисципліни полягає в оволодіння студентами вміннями та навичками визначення й аналізу економічної ефективності впровадження природоохоронних заходів та оцінкою економічних збитків, що їх завдає народному господарству забруднення окремих компонентів природи

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

знати:

- основні цілі та завдання переходу України на модель сталого розвитку;
- методи обґрунтування основних напрямків природокористування та механізм державного регулювання у сфері використання, охорони і відтворення природно-ресурсного потенціалу;
- закономірності та принципи раціонального природокористування;
- специфіку економічного обґрунтування природоохоронних заходів з різних галузей народного господарства;
- особливості дії економічних законів у процесі ресурсокористування;
- економічні інструменти екологічної політики;
- ринкові фактори щодо раціонального природокористування;
- напрями та особливості екологізації галузей сільського господарства.

уміти:

- визначити вплив використання природно-ресурсного потенціалу на економічну господарську діяльність і навколишнє середовище;
- шляхи оздоровлення екологічної обстановки та створення сприятливих умов для життєдіяльності населення;
- визначати економічну ефективність впровадження природоохоронних заходів;
- оцінювати економічні збитків від забруднення природного середовища;
- виконувати економічне оцінювання природно-ресурсного потенціалу території;
- оцінювати рівень екологізації агропромислового виробництва.

Перелік компетентностей:

Інтегральна компетентність – здатність розв'язувати складні

спеціалізовані задачі та вирішувати практичні проблеми у сфері екології, охорони довкілля і збалансованого природокористування, або у процесі навчання, що передбачає застосування основних теорій та методів наук про довкілля, та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

- K01. Знання та розуміння предметної області та професійної діяльності.
- K02. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- K03. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
- K07. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
- K08. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
- K09. Здатність працювати в команді.

Спеціальні (фахові) компетентності:

K15. Здатність до критичного осмислення основних теорій, методів та принципів природничих наук.

K16. Розуміння основних теоретичних положень, концепцій та принципів математичних та соціально-економічних наук.

K19. Здатність до використання основних принципів та складових екологічного управління.

K26. Здатність до участі в управлінні природоохоронними діями та/або екологічними проектами.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Сутність, предмет, методи та завдання курсу «Економіка природокористування»

1. Сучасні масштаби впливу людини на природу та актуальність проблем її охорони.
2. Поняття природокористування, його соціально-економічна сутність і складові частини.
3. Предмет і завдання науки «Економіка природокористування».
4. Методи науки «Економіка природокористування».

Тема 2. Наукові основи та принципи раціонального природокористування

1. Наукові основи раціонального природокористування.
2. Державне регулювання природо охоронної діяльності в Україні.
3. Критерії ефективності та основні етапи господарювання в царині природокористування в Україні.
4. Загальні принципи раціонального природокористування.

Тема 3. Основи концепції сталого розвитку

1. Сутність поняття сталого розвитку, підходи до його розуміння.
2. Напрями та інструментарій розв'язання проблем сталого розвитку.
3. Показники та індикатори сталого розвитку.
4. Агреговані показники сталості.
5. Екстернальні ефекти: причини виникнення та механізми регулювання.

Тема 4. Економічна ефективність природоохоронних заходів

1. Поняття ефективності. Економічна оцінка впливу людини на природу.
2. Методика визначення ефективності природоохоронних заходів.
3. Економічне стимулювання раціонального природокористування.
4. Економічна ефективність природоохоронних заходів у землеробстві.

Тема 5. Оцінка впливу на довкілля, аудит, моніторинг та екологічне страхування

1. Сутність оцінки впливу на довкілля, її форми та об'єкти.
2. Екологічний аудит, його мета та форми здійснення.
3. Екологічний моніторинг: поняття та сутність.
2. Суб'єкти екологічного моніторингу.
4. Екологічне страхування.

Тема 6. Економічний механізм раціонального природокористування

1. Економічний механізм і еколого-економічні інструменти.
2. Ринкові механізми регулювання природокористування.
3. Ефективність економічного механізму екологічного регулювання.
4. Система фінансування природоохоронної діяльності в Україні.

Тема 7. Еколого-економічні проблеми використання земельних ресурсів

1. Забруднення земельних угідь в агропромисловому виробництві.
2. Теоретичні основи та методичні положення економічної оцінки земель.
3. Поняття ціни і вартості землі. Нормативна грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення.
4. Особливості й економічні принципи оцінки земельної ділянки.
5. Економічний механізм відтворення родючості ґрунтів.

Тема 8. Еколого-економічні проблеми охорони атмосферного повітря

1. Антропогенний вплив на атмосферу. Закон України «Про охорону атмосферного повітря».
2. Організаційно-економічні заходи щодо забезпечення охорони атмосферного

повітря.

3. Економіко-екологічна оцінка шкоди сільськогосподарському виробництву від забруднення атмосфери.
4. Розрахунок розмірів відшкодування збитків від забруднення атмосферного повітря.

Тема 9. Лісові ресурси: еколого-економічні проблеми використання

1. Економічне стимулювання охорони, захисту, раціонального використання та відтворення лісів. Стан лісокористування в Україні.
2. Роль лісу в контексті сталого розвитку. Економічна оцінка лісів.
3. Плата за лісокористування.
4. Економічна шкода від забруднення лісових угідь і порядок визначення втрат лісогосподарського виробництва, які підлягають відшкодуванню.

Тема 10. Еколого-економічні проблеми використання водних ресурсів

1. Значення водних ресурсів та проблеми водозабезпечення в Україні.
2. Економічна оцінка водних ресурсів. Плата за воду.
3. Компенсація збитків при створенні водойм.
4. Джерела та види забруднення водних ресурсів. Визначення збитків від забруднення водних джерел.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Денна форма навчання			
	усього	у тому числі		
		л	с-п	с.р.
Змістовий модуль 1. Концептуальні засади економіки природокористування				
Тема 1. Сутність, предмет, методи та завдання курсу «Економіка природокористування»	9	2	2	5
Тема 2. Наукові основи та принципи раціонального природокористування	9	2	2	5
Тема 3. Основи концепції сталого розвитку	9	2	2	5
Тема 4. Економічна ефективність природоохоронних заходів	9	2	2	5
Тема 5. Оцінка впливу на довкілля, аудит, моніторинг та екологічне страхування	9	2	2	5
Разом за змістовим модулем 1	45	10	10	25
Змістовий модуль 2. Економічний механізм охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів				
Тема 1. Економічний механізм раціонального природокористування	9	2	2	5
Тема 2. Еколого-економічні проблеми використання земельних ресурсів	9	2	2	5
Тема 3. Еколого-економічні проблеми охорони атмосферного повітря	9	2	2	5
Тема 4. Лісові ресурси: еколого-економічні проблеми використання	9	2	2	5
Тема 5. Еколого-економічні проблеми використання водних ресурсів	9	2	2	5
Разом за змістовим модулем 2	45	10	10	25
Усього годин	90	20	20	50
Модуль 2				
ІНДЗ	-	-	-	-
Усього годин	90	20	20	50

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Сутність, предмет, методи та завдання курсу «Економіка природокористування»	2
2	Наукові основи та принципи раціонального природокористування	2
3	Основи концепції сталого розвитку	2
4	Оцінка впливу на довкілля, аудит, моніторинг та екологічне страхування	2
5	Економічний механізм раціонального природокористування	2
Разом		10

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Економічна ефективність природоохоронних заходів	2
2	Еколого-економічні проблеми використання земельних ресурсів	2
3	Еколого-економічні проблеми охорони атмосферного повітря	2
4	Лісові ресурси: еколого-економічні проблеми використання	2
5	Еколого-економічні проблеми використання водних ресурсів	2
Разом		10

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
—	—	—

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кожен студент за однією нижче перелічених тем готує доповідь, кросворд, пише тези або статтю. Крім того, виступає з доповіддю на науково-практичній конференції		
1	Сутність, предмет, методи та завдання курсу «Економіка природокористування»	5
2	Наукові основи та принципи раціонального природокористування	5
3	Основи концепції сталого розвитку	5
4	Економічна ефективність природоохоронних заходів	5
5	Оцінка впливу на довкілля, аудит, моніторинг та екологічне страхування	5
6	Економічний механізм раціонального природокористування	5
7	Еколого-економічні проблеми використання земельних ресурсів	5
8	Еколого-економічні проблеми охорони атмосферного повітря	5
9	Лісові ресурси: еколого-економічні проблеми використання	5
10	Еколого-економічні проблеми використання водних ресурсів	5
Разом		50

Самостійна робота студентів оцінюється під час проведення поточного та підсумкового контролю. З цією метою використовується перевірка конспектів лекцій та розділів підручника, розв'язання задач, відповідей на контрольні запитання і завдання, текстовий контроль.

9. Індивідуальні завдання

Тематика індивідуального науково-дослідного завдання відповідає змісту дисципліни. Студенти беруть за основу регіон України й за допомогою офіційних статистичних даних здійснюють комплексне дослідження еколого-

економічного стану цього регіону.

10. Методи навчання

У ході вивчення дисципліни «Економіка природокористування» використовуються такі методи навчання:

I. Інформаційно-презентативні:

- 1) усні: лекція, міні-лекція, розповідь, пояснення;
- 2) письмові: конспект, план, тези, цитати, графіки, схеми, реферат, звіт;
- 3) наочно-усні: демонстрація, слайди, відео.

II. Алгоритмічно-дійові:

- 1) діалогічні: бесіда, дискусія, консультація, тестування, семінари, питання-відповіді;
- 2) предметно-групові: питання, задачі;
- 3) групові: робота в малих групах, мозковий штурм, рольові ігри, конференції, круглі столи.

III. Самостійно-пошукові:

- 1) самостійна робота: питання, задачі, тестування.

11. Методи контролю

Протягом вивчення курсу «Економіка природокористування» студент має брати активну участь в обговоренні програмних питань на практичних заняттях.

Поточний контроль знань студентів здійснюється за трьома напрямками:

I – контроль систематичності та активності роботи на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях;

II – контроль за виконанням завдань для самостійного опрацювання;

III – контроль за виконанням модульних завдань.

Проміжний контроль за опануванням дисципліни здійснюється за спеціально розробленими завданнями теоретичного та практичного характеру, які оцінюються за 100-бальною системою по кожному з модулів.

Підсумковий контроль, який здійснюється в кінці вивчення курсу.

Система оцінювання знань, вмінь і навичок здобувачів передбачає виставлення оцінок за всіма формами проведення занять. Перевірку та оцінювання знань студентів здійснюють у таких формах:

- оцінювання роботи студентів під час семінарських і практичних занять;
- проведення проміжного контролю;
- проведення модульного контролю;
- проведення підсумкового контролю.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота										Підсум- ковий екзамен	Сума
Змістовий модуль 1 50 %					Змістовий модуль 2 50 %						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10		
8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	20	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
66-74	D	задовільно
60-65	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

Навчальний процес при підготовці бакалаврів спеціальності «Екологія» забезпечується текстами лекцій, методичними розробками з організації самостійної роботи, які розроблені ведучим курсу.

1. Навчальний посібник «Економіка природокористування»;
2. Курс лекцій з дисципліни «Економіка природокористування»;
3. Економіка природокористування: методичні рекомендації щодо практичних занять і самостійної роботи;
4. Економіка природокористування: тестові завдання для діагностики рівня сформованості знань.
5. Робочий зошит для практичних занять з дисципліни «Економіка природокористування».

14. Рекомендована література

Базова

1. Герасимчук З. В., Вахович І. М., Голян В. А., Олексюк А. О. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації: екологічні імперативи та системні суперечності. Луцьк: Надстир'я, 2006. 228 с.
2. Гуторов О. І. Економіка природокористування: навч. посібник. Харків: ХДАУ ім. В. В. Докучаєва, 1999. 152 с.
3. Данилишин Б. М., Хвесик М. А., Голян В. А. Економіка

природокористування: підручник. Київ: Кондор, 2010. 465 с.

4. Джигирей В. С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища : навч. посібник. 2-ге вид., стер. Київ: Т-во «Знання», 2002. 203 с.

5. Дорогунцов С. І., Коценко К. Ф., Аблова О. К. та ін. Екологія: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 1999. 152 с.

6. Дорогунцов С. І., Борщевський П. П., Данилишин Б. М. Удосконалення управління природокористуванням в АПК. Київ: Урожай, 1992. 128 с.

7. Дубас Р. Г. Економіка природокористування: навч. посібник. Київ: «МП Леся», 2007. 448 с.

8. Фурдичко О. І., Мармуль Л. О., Малєєв В. О., Пилипенко Ю. В. Економіка природокористування: підручник. Київ: Аграрна освіта, 2009. 256 с.

9. Макарова Н. С., Гармідер Л. Д., Михальчук Л. В. Економіка природокористування: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 322 с.

10. Мельник Л. Г. Екологічна економіка. 3-тє вид., випр. і допов. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. 367 с.

11. Мельник Л. Г., Сотник І. М., Чигрин О. Ю. Економіка природних ресурсів: навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2010. 348 с.

12. Методи оцінки екологічних втрат: монографія / За ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої. Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. 288с.

13. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України Б. Є. Патона. Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НААН України», 2012. 72 с.

14. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористування: підручник / за заг. ред. Л. Г. Мельника, М. К. Шапочки. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. 759 с.

15. Голіков А. П., Дейнека О. Г., Позднякова Л. О., Черномаз П. О. Регіональна економіка та природокористування: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 352 с.

16. Хвесик М. А., Голян В. А., Яроцька О. В., Коржунова Н. В. Інституціональне забезпечення екологізбалансованого водокористування в сучасних умовах: монографія. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. 455 с.

17. Царенко О. М., Несветов О. О., Кадацький М. О. Основи екології та економіка природокористування: навч. посібник. 2-е вид., стереот. Суми: Університетська книга, 2004. 400 с.

18. Черевко Г. В., Яцків М. І. Економіка природокористування: навч. посібник. Львів: Світ, 1995 208 с.

19. Шиян В. Й., Гуторов О. І. Економіка природокористування: навч. посібник. Харків, ХДАУ. 1992. 84 с.

20. Яремчук І. Г. Економіка природокористування: навч. посібник. Київ: ПІВА «Книга пам'яті України», Видавничий центр «Просвіта», 2000. 431с.

21. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XI (зі змінами та доповненнями від 17.05.2012 р. № 4713-VI). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

Допоміжна

1. Веклич О. О., Бугас В. В. Потрібен «євроремонт» економічного механізму екологічного регулювання. *Вісник НАН України*. 2006. № 3. С. 49–57.

2. Гуторов О. І. Економіка природокористування: навч. посібник. Харків: ХДАУ ім. В. В. Докучаєва, 1999. 152 с.

3. Гринів Л. С. Теоретико-методологічні засади формування екологічно збалансованої економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.08.01 «Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища». Львів, 2002. 40 с.

4. Данилишин Б. М., Веклич О. О. Ефект декаплінгу як фактор взаємозв'язку між економічним зростанням і тиском на довкілля. *Вісник НАН України*. 2008. № 5. С. 12–18.

5. Данилишин Б. М., Пилипів В. В. Формування цілісної національної господарської системи: соціолого-економічні аспекти. *Вісник НАН України*. 2008. № 7. С. 3–11.

6. Паштецький В. С. Методологічний інструментарій економіки землекористування агросфери. *Вісник Сумського нац. аграр. ун-ту. (Серія «Фінанси і кредит»)*. 2010. № 2. С. 188–193.

7. Рубель О. Є. Екологічна психологія як парадигма сталого управління природокористуванням. *Наук. вісник Південноукраїнського державного пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського*. 2001. Вип. 11. С. 166–170.

8. Сахаєв В. І. Економіка природокористування: пошуки і перспективи. *Природний камертон. (Природа. Людина. Суспільство)*. 2003. № 1. С. 24–26.

9. Герасимчук З. В., Вахович І. М., Голян В. А., Олексюк А. О. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації: екологічні імперативи та системні суперечності: моногр. Луцьк: Надстир'я, 2006. 228 с.

10. Фурдичко О. І., Гудзь О. Є. Фінансовий інструментарій екологізації агросфери в контурі її сталого розвитку. *Вісник Сумського нац. аграр. ун-ту. (Серія «Фінанси і кредит»)*. 2010. № 2. С. 9–15.

11. Шиян В. Й., Гуторов О. І. Економіка природокористування: навч. посібник. Харків: ХДАУ, 1992. 84 с.

12. Яремчук І. Г. Економіка природокористування: навч. посібник. Київ:

Інформаційні ресурси

1. Офіційний веб-сайт Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». URL: http://ecos.kiev.ua/science/international_relations/
2. Офіційний веб-сайт Інституту агроєкології і природокористування НААН. URL: <http://www.agroeco.org.ua/index.php/ua/>
3. Офіційний веб-сайт Міністерства екології та природних ресурсів України. URL: <http://www.menr.gov.ua/>
4. Офіційний веб-сайт Науково-дослідного інституту сталого розвитку та природокористування. URL: <http://ndisrp.ucoz.ua/>